

ХАМЕДАФНА ЧАШЕЧКОВА (ТОРФЯНИЦЯ ЧАШЕЧКОВА)

Chamaedaphne calyculata (L.) Moench
(*Andromeda calyculata* L.,
Lyonia calyculata (L.) Rchb.)

Родина Вересові — Ericaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид на пд. межі поширення, гляціальний (плейстоценовий) релікт з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивно поширений у бореальній частині Євразії до пд.-сх. Китаю та Пн. Японії. В Україні трапляється на Правобережному Поліссі. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, найбільші площею 0,5–1 га, щільні.

Причини зміни чисельності
Осушення та освоєння боліт та прилеглих територій. Чутливість до екологічних змін на пд. межі поширення.

Умови місцезростання
Лісові та рідколісні, досить обводнені оліготрофні та мезотрофні болота з розрідженою сосною, іноді в угрупованнях з *Ledum palustre* (рН 4,5–5), де домінує або співдомінує в трав'яно-чагарничковому ярусі. Угру-

повання належать до асоціацій *Sphagnetum magellanici* (кл. *Oxycocco-Sphagnetea*) та *Vaccinio uliginosi-Pinetum* (кл. *Vaccinio-Piceetea*) і знаходяться на межі ареалу. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Кущик 15–60 см заввишки. Стебло пряmostояче, розгалужене, молоді пагони вкриті лусочками. Листки ланцетні або видовжено-еліптичні, по краях дрібнозубчасті, зимують. Квітки зібрані в однобічну пазушну китицю, звисаючі на коротких ніжках, віночок білий. Плід — багатонасінна коробочка. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням і вегетативно (розростанням куртин).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідно виявляти нові локалітети виду та взяти їх під охорону, а також здійснювати моніторинг наявних місцезнаходжень. Вид наводиться для території Рівненського ПЗ (Білоозерська ділянка), але ці дані останнім часом не підтверджені. Охороняється в заказниках загальнодержавного значення «Вутвицький» та «Сварицевицький». Заборонено збирання та заготівлю рослин, порушення умов місцезростання, особливо проведення меліоративних робіт.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, ґрунтозахисне, торфоформує.

Основні джерела інформації
Андрієнко, 1982; Андрієнко, Винаєв, 1978; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: Я.П. Дідух

НАСКЕЛЬНИЦЯ ЛЕЖАЧА

Loiseleuria procumbens (L.) Desv.
(*Azalea procumbens* L.,
Chamaecistus procumbens (L.) Kuntze)

Родина Вересові — Ericaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Реліктовий аркто-альпійський вид в ізолюваному локалітеті.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений в Арктиці, горах Скандинавії та Середньої Європи (ізолювані локалітети від Піренеїв до Сх. Карпат), у горах Центральної Азії, Далекого Сходу, Японії, Пн. Америки до 70° п.ш. В Україні на невеликих площах у верхній частині субальпійського та в альпійському поясах Чорногори. Є вказівки про знаходження на Свидовці та в Мармароських Альпах. Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Локальні популяції складаються з клонів площею до 1–1,5 м². На деяких невеликих ділянках утворює суцільний подушкоподібний килим. В останні 20 років спостерігається зменшення таких фрагментів через антропогенний вплив.

Причини зміни чисельності

Депресивний стан ізолюваних популяцій. Неконтрольована рекреація, механічне пошкодження й знищення рослин.

Умови місцезростання

Сухі, кам'янисті полонини в альпійському та субальпійському поясі, відшарування, кам'яні розсипища. На кислих гірсько-лучних альпійських оторфованих ґрунтах та ініціальних

ґрунтах відслонень на висотах понад 1600 м н. р. м. Характерний вид угруповань союзів *Loiseleurio-Vaccinion* та *Cetrario-Loiseleurion*, трапляється в угрупованнях порядку *Caricetalia curvulae*. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Сланкий, розгалужений, густо улиснений кущик, 10–35 см заввишки. Листки супротивні, з вузько-еліптичними пластинками, на коротких, зверху жолобчастих черешках, цілокраї, із загнутими вниз краями, зверху блискучі, темно-зелені, знизу білуваті від густої повсті, з широкою середньою жилкою, товсті, шкірясті, зимовозелені. Квітки зібрані по 2–5 в зонтикоподібні китиці на кінцях гілок. Частки чашечки яйцеподібно-ланцетоподібні, гоструваті, чер-

вонуваті, як і квітконіжки. Віночок 4–5 мм завдовжки, удвічі довший за чашечку, від третини до половини надрізаний на яйцеподібні, гоструваті частки, рожевий або білий. Коробочка еліптична. Цвіте в червні–серпні, насіння розсівається у травні–липні наступного року. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Карпатському БЗ, Карпатському НПП. Необхідний моніторинг популяцій, пошуки виду на Свидовці та в Мармароських Альпах. Оптимальним для збереження є режим абсолютної заповідності. Заборонено порушення умов існування та збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, протиерозійне, ґрунтоутвірне, медоносне.

Основні джерела інформації

Флора УРСР, 1957; Červená kniha, 1999; Sanda, Claudia, Biță-Nicolae, Barabaș, 2003.

Автори: Н.М. Сичак, О.О. Кагало
Фото: І.М. Данилик, О.О. Кагало (вставка)

ЖУРАВЛИНА ДРІБНОПЛОДА

Oxycoccus microcarpus Turcz. ex Rupr.
(*O. quadripetalus* Gilib. subsp. *microcarpus*
(Turcz. ex Rupr.) Braun-Blanq., *O. palustris* Pers.
subsp. *microcarpus* (Turcz. ex Rupr.) Nyman,
Vaccinium microcarpum (Turcz. ex Rupr.)
Schmalh., *V. oxycoccus* L. subsp. *microcarpum*
(Turcz. ex Rupr.) Hook., *V. oxycoccus* L. var.
microcarpum (Turcz. ex Rupr.) Klinge)

Родина Брусничні — Ericaceae s.l.
(Vacciniaceae s. str.)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Гляціальний (плейстоценовий) релікт
з диз'юнктивним ареалом на його пд. межі.

Ареал виду та його поширення в Україні
Бореальна частина Євразії (Скандинавський
п-ів, Сх. Європа, Зх. та Сх. Сибір, Далекий Схід,
Корея). В Україні — Правобережне Полісся,
Карпати. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Ль, Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, часто фрагментовані,
оскільки рослини займають верхівки мохових
горбів.

Причини зміни чисельності
Осушення та освоєння боліт і прилеглих територій,
визька екологічна амплітуда виду,
пожежі у посушливі періоди.

Умови місцезростання
Зростає на болотах високого ступеня розвитку,
нерідко із диференціацією на мохові горби
та зниження, у рідколісних (із сосною або

ялиною) пухівково-чагарничково-сфагнових
ценозах союзу *Sphagnion magellanicum*
(*Oxycocco-Sphagnetetea*), *Pino-Ledion* (*Vaccinio-
Piceetea*). У Карпатах — на улоговинних олі-
готрофних болотах до висоти 1800 м н. р. м.
Зростає в ектопах із верховим малороз-
кладеним (5–15%) пухівково-сфагновим та
деревно-пухівково-сфагновим торфом з
рН 4,1–4,8. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Сланкий вічнозелений кущик
з пагонами 10–30 см завдовжки, до
5 см заввишки. Стебло лежаче, тонке,
ниткоподібне, розгалужене. Листки дрібні
3–6 мм завдовжки, зверху темнозелені,
знизу повстисті. Квітки рожеві, поодинокі, на

голих квітконіжках. Плід — куляста темно-
червона ягода 0,5–0,7 см діаметром. Цвіте у
травні–липні. Плодоносить у серпні–вересні.
Розмножується вегетативно і насінням.

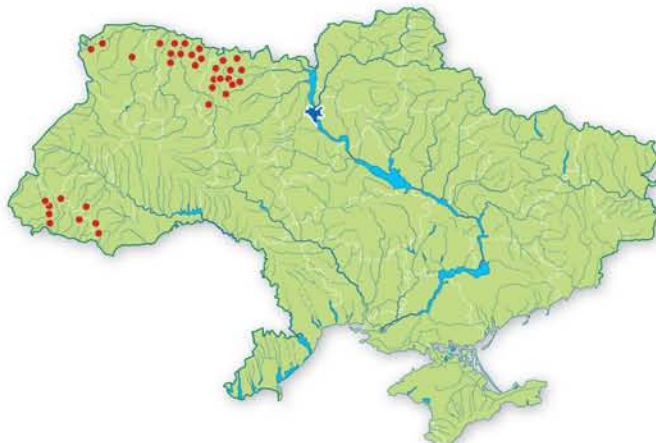
**Режим збереження популяцій та заходи
з охорони**
Охороняється в Поліському, Рівненському
ПЗ, Карпатському, Шацькому, «Горгани»,
«Синевир» НПП та в деяких заказниках Пра-
вобережного Полісся. Необхідний контроль
за станом популяцій. Заборонено заготівлю
рослин, порушення місць зростання, осу-
шення боліт, меліорацію, витоштування.

**Розмноження та розведення у спеціально
створених умовах**
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Харчове, кормове для тварин, торфоформує.

Основні джерела інформації
Андрієнко, 1982; Андрієнко, Попович, Шеляг-
Сосонко, 1986; Григора, 1984; Орлов, 2005; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: В.В. Буджак, Я.П. Дідух (вставка)

РОДОДЕНДРОН СХІДНОКАРПАТСЬКИЙ (Р. МИРТОЛИСТИЙ, Р. КОЧІ)

Rhododendron myrtifolium Schott et Kotschy
(*R. kotschy* Simonk.)

Родина Вересові — Ericaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Карпатсько-балканський високогірний вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Альпійський вид, диз'юнктивно поширений у Сх. і Пд. Карпатах, на Балканах (Болгарія, Македонія). В Україні поширений у альпійському і субальпійському поясах Карпат: Боржави, Черногори, Свидівця, Мармароських Альп у діапазоні висот від 1350 до 2050 м н. р. м. Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Популяції численні, повночленні, проте площі та кількість особин мають тенденцію до зменшення.

Причини зміни чисельності

Рекреаційне навантаження, зривання на букети, викопування, вирубування, спалювання чагарників для розширення пасовищ, випасання худоби, витоупування, заготівля лікарської сировини (пагони з листками).

Умови місцезростання

Росте на гірських луках альпійського та субальпійського поясів, між заростями чагар-

ників (сосна гірська, яловець сибірський). Належить до едифікаторів високогірних ценозів, формує асоціацію *Rhododendretum myrtifolii* (союз *Rhododendro-Vaccinion*), росте у складі інших угруповань кл. *Loiseleurio-Vaccinietea*, а також поодинокі трапляється у складі угруповань кл. *Elyno-Seslerietea* (союз *Festuco saxatilis-Seslerion bielzii*), *Junceteta trifidi*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Нанофанерофіт. Вічнозелений низькорослий кущ 10–40 см заввишки. Стебла розгалужені, молоді пагони опушені. Листки еліптично-яйцеподібні з трохи загорнутими краями, до 2 см завдовжки, чергові, на зиму не опадають. Квітки зібрані в зонтикоподібні суцвіття,

віночок пурпуровий, 1–2 см завдовжки, його трубка 0,7–0,9 см завдовжки. Плід багатонасінна коробочка 0,4–0,5 см завдовжки. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Карпатському БЗ та Карпатському НПП. Необхідно вести постійний моніторинг стану популяцій. Заборонено надмірне випасання, спалювання і розчистка чагарників, зривання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Є спроби вирощування в ботанічному саду Львівського національного університету ім. І. Франка та деяких інших ботанічних садах, альпінаріях.

Господарське та комерційне значення

Декоративне («червона рута»), лікарське.

Основні джерела інформації

Визначник рослин Українських Карпат, Малиновський, Крічфалушій, 1977, 2002; Определитель высш. раст. Украины, 1987; ЧКУ, 1996; Boratynski, Piwczynski, Didukh et al., 2006.

Автор: І.М. Данилик
Фото: О.О. Кагало